

ZDRAVIE A CHOROBA V PONÍMANÍ CIRKVI A JEJ SVÄTÝCH OTCOV

Peter KORMANÍK

Úrad metropolitnej rady Pravoslávnej cirkvi na Slovensku, Pravoslávna cirkev
na Slovensku, Prešov, Slovenská republika

SVÄTÉ PÍSMO O ZDRAVÍ A ZDRAVOM SPÔSOBE ŽIVOTA

- Každá rozhorčenosť a vášnivosť, hnev a krik, rúhanie so všetkou zlosťou nech sú vám ďaleké. [Ef 4, 31] Hnevajte sa, ale nehrešte; nech slnce nezapadá nad vašim hnevom. [Ef 4,26]

- Dajte si pozor! Ak sa brat previní, pokarhaj ho; a ak učiní pokánie, odpusť mu. [Lk 17, 3] Nijaké mrzké slovo nech vám nevychádza z úst, ale len dobré, aby budovalo, kde treba, a poslucháčom prinášalo požehnanie. [Ef 4, 29] A aj vy sami, ako živé kamene budujte sa na duchovný dom, sväté kňazstvo, aby ste prinášali duchovné obete, príjemné Bohu skrze Isusa Christa. [1Pt 2, 5] Umŕtvujte teda zemské údy: smilstvo, nečistotu, vášeň, zlú žiadosť a lakomstvo, ktoré je modloslužba. [Kol 3, 5]

- I riekol im: dajte si pozor a varujte sa akéhokoľvek lakomstva, lebo život človeka nezáleží v rozhojňovaní jeho majetku. [Lk 12, 15] Veď čo prospeje človeku, keby získal aj celý svet, a stratil by život? [Mk 8, 36]

- Manželstvo všetci majte v úcte a manželské lôžko nepoškvrnené, lebo smilníkov a cudzoložníkov súdiť bude Boh. [Žd 13, 4] Preto opustí človek otca i matku a pripojí sa k manželke, i budú dvaja jedno telo, takže už nie sú dve telá, ale jedno. Čo teda Boh spojil, človek nerozlučuj! [Mt 19, 5-6]

- Nemýľte sa! Ani smilníci, ani modloslužobníci, ani cudzoložníci, ani prostitúti mužov, ani ich súložníci, ani zlodeji, ani lakomci, ani opilci, ani rúhači, ani vydierači nebudú dedičmi Božieho kráľovstva. [1Kor 6, 10]

- Veď kráľovstvo Božie nie je jedenie a pitie, ale spravodlivosť, pokoj a radosť v Duchu Svätom. Kto Christovi týmto slúži, je príjemný Bohu a uznávaný u ľudí. A tak teda usilujme o to, čo slúži k pokoju a na vzájomné budovanie. Nerúcaj dielo Božie kvôli pokrmu! Všetko je síce čisté, ale je škodlivé človeku, ktorý používa s pohoršením. Dobré je nejesť mäso, nepiť víno, nerobiť nič, čo uráža tvojho brata. [Rim 14, 17-21]

- Čokoľvek robíte, robte z tej duše, ako Pánovi a nie ako ľuďom, vediac, že od Pána dostanete odmenou dedičstvo, veď Pánu Christu slúžite. [Kol 3, 23-24] Ale vás napomíname, bratia, aby ste sa v tom ešte viac rozhojňovali a všemožne

sa snažili nažívať v pokoji, každý konať si svoje povinnosti a pracovať vlastnými rukami, ako sme vám prikázali. [1Tes 4, 10-11] Veď, keď sme boli u vás, prikazovali sme vám: ak niekto nechce pracovať, nech ani neje! [2Tes 3, 10]

- Vykupujte čas, lebo dni sú zlé. [Ef 5, 16] Nebuďte teda ustarostení o zajtrajší deň, lebo zajtrajší deň postará sa o seba. Dosť má deň svojho trápenia. [Mt 6, 34]

- Buďte vospolok jednomyselní, nie namyslení, ale nízkym naklonení; nebuďte múdri len pre seba. Nikomu sa neodplácajte zlým za zlé; starajte sa o dobré pred všetkými ľuďmi...Ak je tvoj nepriateľ hladný, nakrm ho; ak je smädný, napoj ho; lebo keď tak urobíš, žeravé uhlie zhrnieš mu na hlavu. Nedaj sa premôcť zlému, ale dobrým premáhaj zlé! [Rim 12, 16-21] Hľadajte pokoj s každým človekom i posvätnosť, bez ktorej nikto neuvidí Pána. [Žd 12, 14]

- Nedajte sa zavádzať rozmanitými a cudzími náukami. Lebo je výborné, keď sa srdce posilňuje milosťou a nie pokrmami. Tí, čo si podľa nich zariadili život, nemali z toho úžitku. [Žd 13, 9]

- Za všetko ďakujte, lebo to je vôľa Božia pri vás v Christu Isusovi. [1Tes 5, 18]

- Napokon premýšľajte, bratia, o všetkom, čo je pravdivé, čo čestné, čo spravodlivé, čo čisté, čo ľúbezné, čo príjemné, o všetkom, čo je cnostné a čo chválibné! [Fil 4, 8]

POHĽAD SVÄTÝCH OTCOV CIRKVI NA ZDRAVIE A ZDRAVÝ SPÔSOB ŽIVOTA

Zdravie sa v učení svätých otcov chápe ako veľký dar Boží. Väčšia pozornosť sa vždy venovala nie zdraviu tela, ale zdraviu duše. „Aký úžitok je mať zdravé telo, avšak dušu oslabenú a chorú?“ – pýtajú sa mnohí z nich.

Ak má duša predurčené žiť večne a telo dočasne, pomínutelne, tak je celkom pochopiteľná príčina takéhoto vzťahu. K základným momentom skutočne zdravého života cirkevní otcovia zaraďujú: mieru vo všetkom, duševný pokoj, počestný život v modlitbe, viere a láske k Bohu a blížnym a fyzickú prácu.

Súčasná medicína stanovuje, aké množstvo vitamínov, tukov, cukrov, minerálov, uhľohydrátov každodenne človek potrebuje a tak mnohí ľudia, nadmieru znepokojení svojím fyzickým zdravím, upravujú svoju životosprávu podľa vedeckých odporúčaní. V praxi sa však predsa len objavujú choroby, nepredpovedané poruchy zdravia, hoci, zdalo by sa, že všetko starostlivo plnili. Z početných dokumentárnych prameňov starokresťanských autorov sa dozvedáme, že kresťanskí askéti užívali veľmi skromnú potravu, ktorá pozostávala zo zeleniny, ovocia, chleba a vody, a aj to nie každý deň, a žili oveľa

dlhšie, zdravšie, zachovávajúc silu tela a jasnosť rozumu. Po zdravotnej stránke netrpeli toľkými ochoreniami a boli voči nákazám imúnni.

Napríklad, jeden zo zakladateľov starobylého mníšstva sv. Pavel Fivejský – pustovník, žijúci na púšti, sa pri mimoriadne skromnom stolovaní (trochu chleba, datle a pramenitá voda) dožil 113 rokov. Iný otec mníšstva – sv. Antonij sa dožil 105 rokov a až do posledných dní svojho života si zachoval ostrý zrak, neprišiel ani o jeden svoj zub a bol úplne zdravý .

Tieto a iné početné príklady svedčia o tom, že v skutočnosti „nie samým chlebom bude človek žiť“, ako hovorí Isus Christos [Mt 4, 4] a že existujú aj iné (nie potravinové) energetické pramene, ktoré ľudský organizmus potrebuje. Najviac sa to prejavuje tam, kde je prítomný duchovný život.

Učenie svätých otcov v otázkach zdravého bytia veľmi vysoko oceňuje význam fyzickej práce, ktorá by mala byť predovšetkým prácou duchovnou, primeranou možnostiam človeka. „V pote tváre budeš ješť chlieb“, - hovorí sa vo Svätom Písme. [1 Mjž 3, 19] A to znamená, že máme vynakladať veľa úsilia, aby sme zabezpečili pre seba, pre svoj každodenný život, prípadne aj pre rodinu všetko nevyhnutné. Pritom by bolo veľmi užitočné zosúladiť prácu fyzickú s duchovnou.

„Nebudeme opovrhovať tými, hovorí sv. Ján Zlatoústý, ktorí žijú z práce svojich rúk, ale budeme ešte viac ich blahoslaviť za to. Akej, povedz mi, si hodný milosti, keď získajúc od otca dedičstvo, žiješ tak, že nič nerobíš a premrhávaš ho podaromne... Azda nevieš, že nie všetci vydáme rovnaký počet, ale tí, ktorí dostali tu viacej dobra, vydajú počet ťažší a sklúčení prácou, núdzou alebo čímkoľvek iným podobným, ľahší? Toto vidíme v podobenstve o boháčovi a Lazárovi. Ty, nevyužívajúc voľný čas na nič rozumné, spravodlivo budeš odsúdený; a chudobný, pri svojej práci, využívajúc zvyšný čas na užitočné veci, dostane ohromné vence“ .

„Nebudeme bez rozdielu považovať bohatých za šťastných a chudobných ponížovať, hovorí spomínaný svätý otec Ján na inom mieste, nebudeme sa hanbiť za remeslá, no budeme považovať za hanbu nie prácu, ale nečinnosť a záhaľku. Ak by bola práca hanbou, nezaoberal by sa ňou Pavel a osobitne by sa ňou nechválil, hovoriac: „Lebo keď kážem Evanjelium, to nie je chválou pre mňa... Akú odmenu mám teda? Že keď kážem Evanjelium, predkladám bezplatne Evanjelium Christovo.“ [1Kor 9, 16, 18] Ak by remeslo bolo hanbou, on by neprikázal, aby tí, čo nepracujú, ani nejedli. [1Tes 3, 10] Iba jediný hriech slúži na hanbu; jeho obyčajne rodí nečinnosť a nie iba jedna, dve alebo tri, ale celkove každá nečestnosť. Preto aj niekto múdry ukazujúc, že nečinnosť naučila mnohému zlu, besedujúc o otrokoch, hovorí: „Pošli ho na robotu, aby nezaháľal.“ [Sir 33, 28] Lebo, čo je uzda pre koňa, to práca pre našu prirodzenosť.

Ak by nečinnosť bola dobrom, vtedy všetko by vydala zem nezasiata a neobrobená; ona však nič také nerobí. Kedysi Boh prikázal jej vydať všetko bez obrábania; no teraz nerobí tak, ale prikázal ľuďom aj zapriať voly, aj ťahať pluh, aj vyorať brázd, aj hádzať semená, aj mnohými inými spôsobmi starať sa o vinicu, aj o stromy, aj o semená, aby zamestnanie prácou odkláňalo dušu tých, ktorí pracujú, od každého zla.“

„Ak si želáme bezpečne prejsť pred sebou cestu života, píše sv. Vasilij Veľký, predstaviť Christu aj dušu, aj telo ako oslobodené od hanebných plág a získať víťazné vence, sme povinní všade obracať bedlivé duševné oči, na všetko príjemné pozeráť nedôverčivo, bez spomalenia bežať (prebehovať) okolo a k ničomu sa nepriliepať myslou, hoci by sa zdalo, že zlato leží rozsypané hromadami a je pripravené prejsť do rúk záujemcov, lebo je povedané: „Ak rastie majetok, neprikladajte srdce,“ [Ž 61, 11] hoci by zem vydala pôžitky rôzneho druhu i ponúkala drahocenné prístrešia: „Naša otčina je v nebesiach, odkiaľ očakávame aj Spasiteľa, Pána nášho Isusa Christa,“ [Fil 3, 20] hoci by pred nami stáli tance, hostiny, alkohol, ohlasované píšťalami večere, lebo je povedané: „Márnosť nad márnosťou, všetko je márnosť,“ [Kaz 1, 2] hoci by sa predstavovala krása tiel, v ktorých žijú nemravné duše, lebo múdry hovorí: „Utekaj...ako pred hadím jedom,“ [Sir 21, 2; 25, 22] hoci by sa ponúkali moc a samovláda, zástupy telesných ochrancov a pochlebovačov, dokonca vysoký a svetlý trón, podriaďujúci nám národy a mestá na dobrovoľné otroctvo, lebo „všetko telo je ako tráva, všetka jeho sláva ako kvet trávy: uschla tráva, opršal kvet“. [1Pt 1, 24] Pod týmto všetkým, tak príjemným, sedí spoločný nepriateľ, vyčkávajúc, či nezídeme niekedy z pravej cesty, oklamaní viditeľným, a či sa neodkloníme k jeho nástrahám“.

„Povedz mi, hovorí spomínaný svätý na inom mieste, čo je lepšie: napodobňovať plodonosné stromy, ktoré aj samé sú bohaté na plody, aj iných obšťastňujú svojim prinášaním plodov, alebo podobať sa na zeleninové rastliny, ktoré vädnú od horúčavy a sucha, či byť nespôsobilými poslúžiť svojim vlastným potrebám (aj pritom, keď máme od prirodzenosti dokonalé sily k uspokojeniu svojich potrieb) a cvičiť sa v zbožnosti iba na polovicu, t. j. jednou dušou, a nie spolu s telom? Ak by sme boli mimo tela, nevyhnutne by sme sa usilovali o zdokonaľovanie jednej duše. No nakoľko človek je dvojaký, vtedy aj cvičenie v cnosti musí byť dvojaké, spočívajúce aj v telesnej práci, aj v duševných skutkoch. Telesnou námahou možno nazvať nie nečinnosť, ale prácu.“

„Zdravie a brucho, pouča zas sv. Ján Kronštadtský, to sú tie idoly obzvlášť u ľudí súčasnej doby, z ktorých som aj ja mnoho hriešny, pre ktoré žijeme a ktorým neustále slúžime až do pohrdania záležitosťami svojho kresťanského povolania, ako je napr. čítanie Božieho slova, ktoré je sladšie než med a med z plastov,

modlitba, táto najsladšia beseda s Bohom, i zostavenie kázní Božieho slova. Veľa sa prechádzať kvôli zdraviu a pre povzbudenie lepšej chuti, ješť s chuťou, hľa, to sú objekty želaní a snáh mnohých z nás. Pre naše časté prechádzky, pre našu vášň k jedlu a nápoju pozeráš: aj to premeškané je nenávratne (preč), aj to nie je urobené, aj to na um neprichádza, pretože možno vážnu prácu konať po chutnom obede alebo večeri? Začal by aj pracovať, ale brucho je plné jedla a nápoja, ťahá ho do strany, núti ho k pokoju; driemeš pri práci. Akáže je to práca? Ostáva iba, ak po obede, ľahnúť si a oddýchnuť, ak po večeri, pomodliť sa ako tak (najedený ani modliť sa nemôže, ako je potrebné), ľahnúť do postele a spať – žalostný dôsledok zaťaženia brucha do budúceho dňa. A ráno, opäť pozeráš, či je pripravená obeť pre tvoje brucho – chutný čaj. Tak si vstal, pomodlil sa, samozrejme, nie celým srdcom, celým srdcom my vieme iba ješť, áno, aj piť, aj zabávať sa, aj romány čítať, aj v divadlách sedieť, na večierkoch tancovať, v obľúbených šatách sa vyťahovať – a tak sa pomodlil iba zo zvyku, nedbalo, zachoval formu modlitby, jednu formu, bez podstaty, bez živej viery, bez sily, bez úprimnosti v prosbe, v oslave a vďakyvzdaní Pánu Bohu za Jeho nesmierne milosti a pod' rýchlo ješť a piť. Najedli sa, napili, a teraz, keď sa sotva trochu rozhybali, možno začať prácu ak, pravda, táto práca nie je skôr nečinnosť (záhaľka), napr. obchodovať s nejakými každodennými márnosťami, s nadbytkom (hojnosťou) krivej prisahy, klamstva a podvodu.

Hľa, podobným spôsobom plynie u mnohých terajší život, miznú naše dni v márnosti [porov. Ž 77, 33] a o najhlavnejšiu záležitosť na Zemi – o spásu svojej duše – sa málo staráme. Náš život plynie hlavne v klaňaní sa dvom krehkým idolom – zdraviu a bruchu a potom šatám; u niektorých napokon viacej šatám, pretože mnohí pre odev, pre klaňanie sa móde obetujú zdravie a jedlo a upadajú do druhej krajnosti; ďalej – peniazom, tomuto veľkému bohu, tomuto Jupiterovi tohto veku; pre tento idol mnohí dávajú na obeť svoje zdravie, pre neho inokedy noci trávajú nespavosťou, pre neho falošne prisahajú, porušujú pravidlá priateľstva, chladnú vzťahy k svojim rodným, len aby zhromaždili akýmikoľvek prostriedkami čím viac peňazí. Sú milovníci peňazí, ktorí, ak by bolo možné, všetko by premenili na peniaze a nimi žili, podobne Judášovi Iškariotskému, ktorý chcel premeniť na peniaze (speňažiť) aj ten drahocenný olej, ktorý zbožná žena, celou svojou dušou milujúca Pána, pomazala Jeho nohy a potom poutierala svojimi vlasmi. Kresťan! Nie o zdravie a brucho, nie o oblečenie a peniaze treba sa ti starať, ale o lásku k Bohu a blížnemu, lebo to sú dve hlavné Božie prikázania. „Kto zostáva v láske, zostáva v Bohu a Boh zostáva v ňom.“ [1Jn 4, 16]

„Život človeka na Zemi, podľa sv. Jána Kronštadtského, stáva sa postupným, každodenným umieraním. A naše vášne? Ako ony unášajú naše zdravie! A neúmernosť a neporiadok v užívaní pokrmu, nápojov, sna, pôžitkov? Ako to

všetko rozvracia telo! A tak teda, keď naše telo sa neustále rozvracia a viditeľne blíži ku koncu, budeme ním opovrhovať ako čímsi dočasným a usilovať všetkými silami o nesmrteľnú dušu. Telo – neverný, dočasný priateľ.“

„Inokedy, hovorí sv. Gregor Palama, je pre hriešnikov lepšie byť chorými ako zdravými, keď choroba napomáha im k spáse. Lebo choroba otupuje aj vrodené pohnútky u človeka k zlu a tým, že človek prekonáva utrpenia spájané s chorobou, táto akoby splácajúc dlh za vykonané hriechy, robí človeka spôsobilým k prijatiu spočiatku zdravia a potom aj telesného zdravia. Býva to najmä vtedy, keď chorý, ponímajúc, že zdravie závisí od Boha, statočne prekonáva trápenie a s vierou skláňa sa k Bohu a skutkami, nakoľko to dovoľia jeho sily, prosí o milosrdenstvo“ .

Sv. Ján Zlatoústý píše: „Boh často dopúšťa upadnúť ti do choroby nie preto, aby ňu opustil, ale s tým, aby ňu viac oslávil. A preto buď trpezlivý, aby aj ty si počul: „Naozaj chceš zmariť súdny nález môj, mňa ty odsúdiť chceš, by si v práve bol?“ [Jób 40, 3]

POHĽAD SVÄTÝCH OTCOV CIRKVI NA CHOROBY A CHORÝCH

Otázku o chorobách a chorých nám pomáhajú objasniť starovekí učitelia Cirkvi, ako napr. sv. Vasilij Veľký, sv. Ján Zlatoústý a iní. Podľa nich choroby bývajú ako skúška trpezlivosti a viery, ale vo všeobecnosti sú dôsledkom našich hriechov, počínajúc prvotným (prarodičovským) hriechom, a v tomto zmysle je choroba začiatkom fyzickej smrti.

V súvislosti s rôznymi duchovnými príčinami choroby, môžu byť aj samotné rôzne výzvy k Bohu zo strany trpiacich, chorých. Cirkev, modliac sa počas bohoslužieb za uzdravenie chorých, predpokladá, že akt viery a lásky, ktorými Cirkev svedčí v tejto modlitbe, dopĺňa to, čo chce Hospodin od duše chorého človeka. A potom ho Hospodin aj uzdravuje.

Niekedy sa stáva, že takáto modlitba jednotlivých ľudí aj celej Cirkvi je nedostatočná a choroba pretrváva. Hospodin takto volá trpiaceho k niečomu väčšiemu. Navštevuje ho touto chorobou a očakáva od neho buď pokánie, nápravu, vieru alebo trpezlivosť a oddanie sa do Jeho vôle. Človek je si toho vedomý, no cíti sa duchovne slabý a potrebuje blahodarnú pomoc. Túto vyprosuje od Cirkvi vo svätých tajinách a pri iných bohoslužbách, avšak predovšetkým v tajine svätého pomazania olejom, keď prosí o uzdravenie chorého po prečítaní modlitieb, ktoré vyslovuje kňaz v čase vykonávania tejto svätej tajiny: „Uzdrav aj Tvojho služobníka (meno) od telesnej a duchovnej choroby, ktorá ho postihla, a oživ ho milosťou Tvojho Christa...“

Veľký význam vo vývine chorobných stavov svätých otcovia pripisovali vášňam ako škodlivým faktorom, ktoré pôsobia nielen na dušu, ale aj na telo.

„Nepokoj duše a vášne kazia krv a škodia zdraviu“ – písal svätý Teofan Zatvornik.

Podľa učenia svätých otcov choroba je pre človeka časom jeho navštívenia Bohom. Uskutočňuje sa to neviditeľne, nie vždy citeľne, avšak nezvratne. Hospodin prináša človeku chorobu telesnú ako horký liek na neduhy duševné a duchovné. Aj choroba, aj zdravie pochádzajú od Boha, preto ich máme prijímať s pokorou a ďakovať za to Bohu, že sa stará o našu spásu .

Telo je otrokom duše a duša je kráľovná a preto často milosrdenstvom Božím je aj to, keď telo je vyčerpávané chorobami. Tým sa oslabujú vášne a človek prichádza k sebe. Dokonca aj samotná telesná choroba rodí sa inokedy z vášní. Zbav sa hriechu a choroby nebudú; lebo ony bývajú v nás z dôvodu hriechu, ako to potvrdzuje svätý Vasilij Veľký, keď píše: „Odkiaľ sú choroby? Odkiaľ telesné poškodenia...? Boh stvoril telo a nie chorobu. Preto Boh stvoril dušu a nie hriech. Skazila sa duša, odkloniac sa od toho, čo je jej prirodzené. A čo bolo pre ňu hlavným dobrom? Prebývanie s Bohom a jednota s Ním prostredníctvom lásky. Tým, že odpadla od Neho, začala strádať rôznymi a mnohorakými chorobami“ . Čo je teda užitočné a potrebné pre každého človeka? Zjednotenie s Bohom a spoločenstvo s Ním prostredníctvom lásky. Keď strácame Božiu lásku, odpadáme od Boha a nevyhnutne podliehame rôznym chorobám, bolestiam, utrpeniam, súženiam.

Jeden starec, ktorý trpel chorobou, zvanou vodnatieľka, hovoril bratom, ktorí prichádzali k nemu, aby ho vyliečili: „Otcovia, modlite sa, aby môj vnútorný človek nebol vystavený podobnej chorobe a čo sa týka terajšej choroby, ja prosím Boha, aby ma nie odrazu od nej oslobodil; lebo „aj keď náš vonkajší človek hynie, náš vnútorný sa obnovuje zo dňa na deň“ (2 Kor 4, 16) .

„Choroba je niekedy posielaná na očistenie hriechov a niekedy kvôli potlačeniu vyvyšovania“, hovorí sv. Ján Lestvičnik.

„V čase choroby, píše sv. Tichon Zadonský, cítime, že život človeka je podobný kvetu, ktorý bežne vtedy vädne, ako skoro kvitne, je podobný mraku, ktorý sa rozplýva a nezanecháva stopy; že naše dni miznú ako tieň, že naše telo vysychá podobne poľnej tráve, že život silného človeka je iba dych, že s každým dychom sa skracuje a že jeho tep podobný úderu kyvadla približuje ho k poslednej hodine, ktorá takmer vždy bije práve v tú minútu, keď si človek myslí, že do tej hodiny je ešte veľmi ďaleko.

Ó, choroba, horký, ale zdravý liek! Ako soľ zabraňuje hnilobe ryby alebo mäsa, tak aj každá choroba zachováva náš duch pred hnilobou a hriešnym porušením a nedovoľuje vášňam, duševným červom, rodiť sa v nás.

Znášať alebo neznášať utrpenia, jednako sa tomu nikto nevyhne a netrepezlivosťou neodvráti utrpenia, ktoré Božia prozreteľnosť určila. A od

netrzeplivosti nenasleduje nič iné ako škoda a skaza. Pozri na tých, ktorí prežívajú chorobu už dlhé roky, alebo ktorí už veľa rokov sedia vo väzení; tak privykli k tomu nešťastiu, že ho už akoby ani nepocítovali. Súženie pôsobí trpezlivosť. [Rim 5, 3] A naopak, netrzeplivosťou sa zväčšuje choroba...”

„Strach o telo, hovorí sv. abba Izák Sýrsky, býva u ľudí tak silný, že v dôsledku tohto nezriedka ostávajú títo nespôsobilí vykonať niečo chváľitebné a čestné. Keď však strach o telo preniká strach o dušu, vtedy strach telesný vyčerpáva sa pred strachom duševným ako vosk v dôsledku spaľujúceho ohňa. A keď si v chorobe, povedz: „Blažený je ten, komu bolo dopriate byť pokúšaným od Boha v tom, za čo zdedíme život.“ Lebo choroby posielala Boh pre zdravie duše.”

„Prosím ťa, syn môj, píše sv. abba Dorotej, trpezlivo znášaj a buď vďačný za úrazy (traumy), ktoré sa stanú v chorobe, podľa vysloveného slova: „Znášaj, čo ti znášať ukladá Boh; pevne sa pridaj k Bohu a vytrvaj; aby si vzrástol životom, keď príde koniec. Prijímaj všetko, čo ťa zastihne, vytrvaj v bolesti, maj trpezlivosť, ak ťa niečo sužuje,” [Sir 2, 3 – 4] aby zámer Prozreteľnosti splnil sa na tebe, syn môj, pretože je to Jemu milé. A tak, buď statočný, posilňuj sa v Pánovi a maj nádej na Jeho starostlivosť o teba. Boh s tebou!”

„Všetko je od Boha, poučá nás sv. Teofan Zatvorník, aj choroby, aj zdravie, a všetko, čo je od Boha, dáva sa nám pre našu spásu. Tak aj ty prijímaj svoju chorobu a ďakuj Bohu za to, že sa stará o tvoju spásu. Čím práve Bohom posielané slúži na spásu, k tomu sa možno ani nedopátraš, pretože, takpovediac to ani nespoznáš. Jedno Boh posielala za trest ako epitímiu, iné k zmúdreniu, aby sa človek spamätal; iné, aby sa zachránil pred nešťastím, do ktorého upadol by človek, ak by bol zdravý; iné, aby človek ukázal (prejavil) trpezlivosť a tým väčšiu vyslúžil si odmenu; iné, aby sa očistil od každej vášne a aj pre iné dôvody... Ty však, keď si spomenieš na hriechy, hovor: „Sláva, Tebe, Pane, že si mi uložil epitímiu ako trest!” Keď si spomenieš, že si predtým nie vždy spomínal Boha, hovor: „Sláva, Tebe, Pane, že si mi dal pohnútku a ponaučenie častejšie spomínať na Teba!” Keď príde ti na um, že ak by si bol zdravý, tak iné i nie dobré by si urobil, hovor: „Sláva, Tebe, Pane, že mi nedovoľuješ (upadnúť) do hriechu...”

Za všetko ďakujte Bohu; aj za to, že nie ste zdraví, ďakujte. Mne z mojej strany takto ľahko je hovoriť, vám však v skutočnosti nie je ľahko, takpovediac tak cítiť. Pri každej reči o trpezlivosti sa aj modlím, nech vám Hospodin dá dobrodušne prenášať chorobu a naučiť sa od nej niečomu. Prečo vás spútal Hospodin, kto uhádne? Je nepochybné, že aj toto je dopustené na vás v podobe sprevádzajúcich cieľov života, ktorý ste si vyvolili a v ktorom sa usilujete hoci po biede držať sa. Z tejto strany možno sa i nevyptávať viac na záležitosti vašej

choroby. Odvahu pre seba k trpezlivosti užitočnej pre dušu v čase zaťaženia utrpeniami hľadajte okrem povedaného v pamätaní na strádania všetkých svätých a obzvlášť mučeníkov. Koľko a ako trpeli?! Aj predstaviť si ťažko. Áno, všetci „cez mnohé súženia musíme vojsť do kráľovstva Božieho“. [Sk 14, 22]

A to, čo je sľúbené Hospodinom, nazýva sa korunou. Kvôli čomu? Kvôli tomu, že tu nemožno vystúpiť bez utrpení. Tu je cesta jedna – kríž svojvoľný alebo nesvojvoľný.

Anjel ochranca nech vám prináša útechu a dobrodušnosť! Na to, že hučanie v hlave nedáva udržať myšlienky, nenariekajte. Boh posudzuje dušu podľa toho, čo od nej samej závisí a nie podľa toho, nad čím nemá moc. V srdci udržiavajte zámer neodchádzať od Hospodina a On prijme tento skutok.

Teraz vám treba zanechať svoje pôstne pravidlo. Neskôr budete postiť, keď Boh si bude želať vás uzdraviť; a teraz, v chorobe, v podobe liekov, možno ješ' všetko, podľa rady lekára.

Sú choroby, na uzdravenie ktorých Hospodin vydáva zákaz, keď vidí, že choroba je pre spásu viac potrebnjšia ako zdravie“ .

„Nezarmucuj sa, milovaný brat, čítame v diele sv. prepodobných otcov Varsonofija Veľkého a Jána, tvoja choroba nie je od démonov, ako si myslíš, no ona je Božím napomenutím a poslúži nám k vzťahaniu, ak budeme ďakovať Bohu. Či nebol Jób verným priateľom Božím? A čo on nepretrpel, ďakujúc a dobrorečiac Bohu? A trpezlivosť ho nakoniec priviedla k bezpríkladnej sláve. Vytrp aj ty neveľa (v chorobe, pozn. naša) a uzrieš Božiu slávu. [Jn 11, 40] A že nemôžeš postiť (v chorobe, pozn. naša), nesužuj sa, ako som ti povedal skôr: Boh nežiada od nikoho námahu nad jeho sily. A čo je pôst, ak nie napomenutie (trest) tela pre to, ako skrotiť zdravé telo a učiť ho slabým pre vášne podľa slov apoštola: „Lebo keď som slabý, vtedy som silný.“ [2Kor 12, 10] A choroba je viacej ako tento trest a počíta sa namiesto pôstu – a hodnotí sa dokonca viacej u toho, kto ju znáša s trpezlivosťou, ďakuje Bohu a cez trpezlivosť získava ovocie svojej spásy; lebo namiesto toho, aby oslaboval telo pôstom, ono už aj bez toho je oslabené chorobou. Ďakuj však Bohu, že si sa oslobodil od námahy postiť sa. Ak aj desaťkrát za deň budeš ješ', nesmúť; ty nebudeš odsúdený za to, pretože takto konáš nie podľa zámeru démona a ani nie z dôvodu oslabenia mysle, ale deje sa to s nami kvôli nášmu preskúšaniu a pre duchovný úžitok“ .

„Si chorý alebo slabý, hovorí sv. Nikodém Svätohorec, trpezlivo znášaj. Nič okrem trpezlivosti Boh od teba nežiada. Tým, že budeš všetko znášať dobrodušne, budeš sa nachádzať ustavične v dobre. Kedykoľvek pozrie na teba Boh, bude vedieť, že činiš dobro alebo prebývaš v dobre alebo dobrodušne znášaš utrpenia, zatiaľ čo u zdravého človeka dobré veci nasledujú s intervalmi

(medzerami). Prečo, želajúc si zmenu svojho postavenia, želaš zmeniť lepšie na horšie?“

„Sláva Bohu, píše starec Makarij, že vďačne prijímate choroby. Veľký úžitok získavajú tí, ktorí trpia chorobami s ďakovaním, pretože choroby prijme Boh namiesto našich veľkých skutkov a dá nám neporušiteľnú odmenu.

Uzdravenie je potrebné hľadať u Lekára duší a tiel, Pána nášho Isusa Christa. Predovšetkým je potrebné vyliečiť duchovné choroby spoveďou a prijatím svätých tajín Christových a to nielen raz, ale je to potrebné konať stále, pretože kto z nás sa môže pochváliť, že nemá hriech? Po duchovnom vyliečení aj telo sa skôr uzdraví, ale je potrebné prosiť Božiu pomoc...”

„Sťažuješ sa na svoje choroby, píše starec Amvrosij chorému priateľovi, trápiš sa, drahý môj, a u mňa hriešneho hľadáš potešenie a podporu pre svoju trpiacu dušu... Priateľ môj! Čo ti môžem povedať na potešenie lepšie, ako sa pri chorobách utešoval apoštol Pavel: „Keď som chorý, vtedy som silný.“ [2Kor 12, 10] Samotný Spasiteľ mu riekol, keď sa sťažoval na svoje choroby: „Dost máš mojej milosti, lebo moja moc sa v slabosti dokonáva.“ [verš 9] Preto sa chváli svojimi chorobami, len chorobami: „Sám sebou sa však nebudem chváliť, jedine svojimi chorobami.“ [verš 5] Zober si veľkého apoštola ako príklad a Boh ťa posilní svojou milosťou! A ja namiesto svojho hriešneho slova ti predkladám slová svätých otcov.

Je to celý list jedného svätého askétu, ctihodného Varsonofija Veľkého, písaný chorému starcovi, mníchovi Andrejovi. Tento starec prosil veľkého askétu, aby sa pomodlil za jeho choroby. Ctihodný Varsonofij mu takto píše: „Nechaj Bohu, aby sa o teba staral, zlož na Neho všetky svoje starosti a On urobí všetko tak, ako je potrebné. Boh vie lepšie ako my, čo je užitočné našej duši a nášmu telu a koľko ti dá trpieť v tele, toľko ti uľahčí v tvojich hriechoch. Boh od teba nič nevyžaduje, okrem vďakyvzdania, trpezlivosti a modlitby na odpustenie hriechov. Máme Vládcu spolutrpiaceho, milostivého, ľudomilného a dávajúceho ruku hriešnikovi do jeho posledného dychu. Oddaj sa do Božích rúk a Boh vykoná všetko lepšie, ako my prosíme, alebo ako si myslíme“

SUMMARY

Health is understood in the teaching of the Holy Fathers as a great gift of God. Greater attention has always been paid not to the health of the body but to the health of the soul. Among the essentials of a truly healthy life, the Church Fathers include: peace in all things, peace of mind, an upright life of prayer, faith and love for God and neighbor, and physical labor. From the numerous documentary sources of ancient Christian authors we learn that the Christian ascetics enjoyed a very modest diet consisting of vegetables, fruit, bread and

water, and even then not every day, and lived much longer, healthier lives, preserving strength of body and clarity of mind. Health-wise, they did not suffer from so many diseases and were immune to contagions.

These and other numerous examples testify to the fact that in fact "man shall not live by bread alone," as Isus Christos says and that there are other (non-food) sources of energy that the human organism needs. The teachings of the Holy Fathers on the question of healthy existence value very highly the importance of physical work, which should be above all spiritual work, appropriate to the possibilities of the human being. If idleness were a good, then everything would be yielded by the earth unsown and uncultivated; but it does nothing of the kind. Sicknesses tend to be a test of patience and faith, but they are generally the result of our sins, beginning with original (grandparental) sin, and in this sense sickness is the beginning of physical death. In connection with the various spiritual causes of sickness, there may also be various appeals to God by the sufferers themselves, the sick. The Church, in praying during services for the healing of the sick, assumes that the act of faith and charity to which the Church witnesses in this prayer complements what the Lord wants from the soul of the sick person. And then the Lord heals him as well.

REFERENCES

1. AVDEJEV, D. A. 2000. *V pomošč stražduščij duše. Opyt vračebnogo dušepopečenija*. Moskva : Izdatel'stvo Russkij Chronograf, 2000. 368 s.
2. BALLING, A. L. 1996. *Léčivá síla modlitby*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1996. 87 s. ISBN 80-7192-162-9.
3. *Besedy (Omiliji) svjatiteľa Grigorija Palamy*. Časť 3. Moskva : Izdatel'stvo „Palomnik“, 1993. 262 s.
4. *Bolest – Božija poseta*. Šid : Srbska pravoslavna zajednica Šid, 2005. 144 s.
5. *Boležň i zdorovje v biologičeskom i religiozno – npravstvennom ponimaniji*. In *Nastol'naja kniga svjaščennoslužitel'a*. Tom 8. Moskva, 1988, s. 291 – 303.
6. BRANTSCHEN, J. B. 2006. *Prečo nás dobrý Boh necháva trpieť?* Trnava : Dobrá kniha. 2006. 108 s. ISBN 80-7141-542-1.
7. BULGAKOV, S. V. 1993. *Nastol'naja kniga dl'a cerkovno-služitelej*. Časť I. Reprintnoje vosproizvedenije izdanija 1913 g. Moskva : Izdatel'skij otdel Moskovskoho Patriarchata, 1993. Časť I. i II.-1772 s. ISBN 5-87301-065-X. Časť II. ISBN 5-87301-066-8.
8. *Cerkov i medicina : Na porohe tretjeho tysjačeletija*. Minsk : Izdatel'stvo Belorusskoho Ekzarchata, 1999. 192 s. ISBN 985-6503-20-5. ISBN 5-7850-0067-9.

9. DAN, L. – ALLENDER, C. 2002. *Náděje v utrpení*. První vydání. Praha : Návrat domů, 2002. 172 s. ISBN 80-7255-067-5.
10. DOBRÍKOVÁ – PORUBČANOVÁ, P. a kol. 2005. *Nevyliečiteľne chorí v súčasnosti : Význam paliatívnej starostlivosti*. Trnava : Spolok svätého Vojtecha, 2005. 282 s. ISBN 80-7165-581-7.
11. FILIMONOV, S. 1999. *Cerkov, bol'nica, bol'noj*. Sankt-Peterburg, 1999. 269 s. ISBN 5-7984-0024-7.
12. FILIMONOV, S. 2000. *Pravoslavnaja cerkov i sovremennaja medicina*. Sankt – Peterburg: Obščestvo sv. Vasilija Velikoho, 2000. 426 s. ISBN 5 -7984 - 0034 – 4.
13. FILIMONOV, S. 2003. *V pomošč bol'aščemu*. Izdaniye tretie, ispravlennoje i dopolnennoje. Sankt-Peterburg-Moskva : Obščestvo svjatiteľa Vasilija Velikoho - Izdatel'stvo „Palomnik“, 2003. 383 s. ISBN 5-87468-166-3.
14. GRAČJEV, A. 1993. *Kohda bolejut deti. Sovety vrača svjaščennika*. Moskva : Izdatel'stvo „Trim“, 1993. 80 s. ISBN 5-85997-007-2.
15. GRÜN, A. – DUFNER, M. 2004. *Zdravie ako duchovná úloha*. Bratislava : Vydavateľstvo SERAFÍN, 2004. 102 s. ISBN 80-88944-99-6.
16. HRABICA, M. 2005. *Dar zdraví*. Zlín, 2005. 287 s. ISBN 80-902322-5-6.
17. ILARION (ALFEJEV), jep. 2004. *Vy svet mira. Besedy o christianskoj žizni*. Izdaniye vtoroje. Klin : „Christianskaja žizň“, 2004. 319 s.
18. *Izbrannyye mesta iz tvorenij Ioanna Zlatoustaho*. Moskva : Sinodal'naja tipografija, 1897. 94 s.
19. KALAŠNIKOVA, T. P. 1998. *Cerkov svidetel'stvujet. Vypusk 3. Iscelenija istinnyje i ložnyje. Okultizm v medicine*. Perm : Pravoslavnoje obščestvo „Panagia“, 1998. 158 s.
20. KAY BLUMENTHAL – BARBY a kol. 1988. *Opatrovanie ťažko chorých a umierajúcich*. Martin : Vydavateľstvo Osveta, 1988. 233 s.
21. *Kniha dajuščaja mnohopoleznyje duchovnyje spasitel'nyje poznaniya vsem čadam našej Svjatoj Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi*. Moskovskij Patriarchat, Moldavskaja mitropolija. Jedinecko-Bričanskaja Eparchija, 2004. 288 s. ISBN 5-7877-0008-2
22. KONSTANTIN, monach. 2006. *Beseda o molitve. Kak sochranit' duševnyj mir i živuju molitvu v uslovijach sovremennoj sužety*. Zadonsk : Zadonskij Roždestvo-Bogorodickij mužskoj monastyr, 2006. 111 s.
23. KORMANÍK, P. 1996. *Základné sväté tajiny Pravoslávnej cirkvi*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta UPJŠ v Košiciach, 1996. 233 s. ISBN 80-7097-353-6.
24. KORMANÍK, P. 1999. *Pravoslávna liturgia I*. Prešov : PBF PU v Prešove, 1999. 266 s. ISBN 80-88722-84-5.
25. KORMANÍK, P. 2000. *Pravoslávna liturgia II*. Prešov : PBF PU v Prešove, 2000. 296 s. ISBN 80-88885-71-X.

26. KORMANÍK, P. 2007. „Na svete budete mať súženia, ale dúfajte, ja som premohol svet“ (Jn 16, 33). In *Pravoslávny teologický zborník* Prešov : PBF PU v Prešove 2007, vol. XXXII (17), s. 223-232. ISBN 978-80-8068-688-8.
27. KORMANÍK, P. 2010. *Pastierska starostlivosť o chorých*. 1. vydanie. Prešov : Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, 2010, 123 s. ISBN 978-80-555-0284-7.
28. KRONŠTADSKIJ, Ioann, sv. 1894. *Moja žizň vo Christe*. Tom pervyj (400 s.) i vtoryj (429 s.). Moskva, 1894. Vtoroje pereizdanije Utica : N.Y. U.S.A, 1988.
29. LARCHET, J.-C. 2006. *Teologija bolesti*. Niš : Centar za crkvene studije - Beograd : Ars Libri, 2006. 137 s. ISBN 86-84105-11-7 (Centar).
30. LESTVIČNIK, Ioann, prep. 2002. *Lestvica*. Izdanije ispravleno. Moskva : Izdatel'stvo Moskovskoho Podvorja Svjato-Trojickoj Sergijevoj Lavry, 2002. 444 s. ISBN 5-7789-0114-3.
31. LUKA (VOJNO-JASENECKIJ), svjatilef. 2003. *Duch, duša i telo*. Moskva – Klin : Izdatel'stvo „Sibirskaia blahozvonica“, Fond „Christianskaia žizň“, 2003. 127 s.
32. MORDASOV, V. 2003. *Ob iskušeniach, skorbjach, bolezňach i utešeniie v nich*. Moskva : Izdatel'stvo „Blahovest“, 2003. 272 s.
33. NANIČ, I. M. 2005. *Bolest-Božija poseta*. Šid : Izdavač: Srbska pravoslavna zajednica Šid, 2005. 144 s.
34. NEKTARIOS (ANTONOPOULOS), archim. 2001. *Návrat*. Prešov, 2001. 61 s. ISBN 80-968675-5-5.
35. NEVJAROVIČ, V. K. 2000. *Iscelenije slovom*. Moskva : Russkij Chronograf, 2000. 129 s.
36. NEVJAROVIČ, V. K. 2000. *Terapija duši. Svjatootečeskaja terapija*. Moskva : Russkij Chronograf, 2000. 320 s.
37. NIKOLAJ (MOGILEVSKIJ), mitropolit. 1999. *Tajna duši čelovečeskoj. Svjatootečeskoje učeniie o borbe so strast'ami*. Moskva, 1999. 175 s. ISBN 5-86809-125-6.
38. NOVIKOV, N. M. 2004. *Molitva Isusova. Opyt dvuch tysjačletij. Učeniie svjatyh otcov i podvižnikov blahočestija ot drevnosti do našich dnei*. Tom pervyj. Moskva : „Otčij dom“, 2004. ISBN 5-87301-177-6.
39. NOVOTNÝ, A. 1956. *Biblický slovník*. Praha : Edice Kalich, 1956. 1405 s.
40. *O duševnyh bolezňach*. Moskva : Izdatel'stvo Moskovskoj Patriarchii, „Centr Blago“, 1998. 176 s. ISBN 5-7902-0034-6.
41. *Polnoje sobranije sočinenij protojereja Ioanna Iljiča Sergieva*. Tom vtoryj. Sankt – Peterburg, 1894. Reprintnoje izdanije. Izdatel'stvo L. S. Jakovlevoj, 1994. 725 s. ISBN 5-900502-09-0.
42. *Priznanije čelovekom nemošči svojej*. Odessa, 1913. 32 s.

43. PRUŽINSKÝ, Š. 1988. *Život v Christu : Cirkev ako spoločenstvo viery, jednoty a bratskej lásky*. Prešov : Pravoslávna bohoslovecká fakulta v Prešove, 1988. 233 s.
44. *Rukovodstvo k duchovnej žizni prepodobnych otcov Varsonofija Velikoho i Ioanna v otvetach na voprošeniya učeníkov. Pravoslavnoje bratstvo svjatoho apostola Ioanna Bohoslova*. Moskva, 2002. 621 s. ISBN 5-89424-053-0.
45. SERGEJ (RYBKO), jeromonach. 2003. *Duchovnjaja žizň načínajetsja s pokajanijsja*. Moskva, 2003. 416 s.
46. SCHMEMANN, A. 2003. *Svjataja svjatym. Razmyšlenija ob ispovedi i pričáščeniji Svjatych Tajin*. Izdanije vtoroje, ispravlennoje i dopolnennoje. Kijev : Izdatel'stvo „Prolog“, 2003. 67 s. ISBN 966-96342-7-X.
47. SILUJANOVA, I. 2001. *Etika vračevanija. Sovremennaja medicina i pravoslavie*. Moskva, 2001. 319 s. ISBN 5-7789-0111-9.
48. SIRIN, Jefrem, prep. 2003. *Besedy*. Moskva : Izdatel'stvo Moskovskogo Podvorja Svjato-Trojickoj Sergijevoj Lavry, 2003. 479 s. ISBN 5-7789-0149-6.
49. SLABÝ, A. 1991. *Pastorální medicína a zdravotní etika*. Praha : Univerzita Karlova, 1991. 186 s. ISBN 80-7066-411-8.
50. SOLOVEJ, I.– SUCHOCKAJA, I. Ľ. 1999. *Duchovnoje celitel'stvo Cerkvi*. In *Cerkov i medicina na porohe tretjeho tysjačeletija*. Minsk : „Izdatel'stvo Belorusskago Ekzarchata“. – Moskva : Novaja kniha, 1999, s. 165 – 173. ISBN 985-6503-20-1.
51. TEOFAN (ZATVORNIK), sv. 2004. *Mysli na každyj deň hoda po cerkovnym čtenijam iz slova Božija*. Izdatel'stvo Svjato-Jelisavetinskoho monastyreja. Minsk, 2004. 384 s. ISBN 985-6728-15-0.
52. *Trebnik*. Moskva : Izdatel'skij Sovet Russkoj Pravoslavnoj Cerkvi, 2004. 608 s. ISBN 5-94625-012-4.
53. TRIFONOV, M. 2000. *Vo iscelenije duši i tela*. Pečengskij monastyr, „Novaja kniha“, Moskva : „Kovčeh“, 2000. 606 s. ISBN 5-7850-0157-1.
54. *Tvorenija svjatoho otca našeho Ioanna Zlatousto, Archiepiskopa Konstantinopol'skaho*. Tom pervyj. Kniha vtoraja. Izdanije vtoroje. S.-Peterburg 1894. Reprintnoje izdanije. Moskva : Pravoslavnaja kniga, 1991. 899 s.
55. *Tvorenija svjatoho otca našeho Ioanna Zlatousto, Archiepiskopa Konstantinopol'skaho*. Tom vtoryj. Kniha pervaja. Sankt – Peterburg : Izdatel'stvo Peterburgskoj Duchovnoj Akademiji, 1896. 512 s.
56. *Tvorenija iže vo svjatych otca našeho Vasilija Velikaho, Archiepiskopa Kesarii Kapadokijskija*. Časť IV. Moskva, 1993. 406 s.
57. VELIKIJ, Vasilij, sv. 2003. *Izbrannyje poučenijsja. Pravoslavnoje bratstvo svjatoho apostola Ioanna Bohoslova*. Moskva, 2003. 685 s. ISBN 5-89424-064-6.

58. *Vel'ki starci Optinskej pustovne*. Tesaloniki : Vydavateľstvo „Orthodoxos Kypseli“, 1993. 108 s.
59. VLACHOS, Jerotej, mitropolit. 1998. *Pravoslavna psychoterapija : Nauka Svetich Otaca*. Beograd, 1998. 322 s.
60. *Vo iscelenije duši i tela. Svjatyje otcy o pereneseniji boleznej. Sovety pravoslavnoho vrača*. Moskva : Trifonov Pečengskij monastyr, „Novaja kniga“, „Kovčeh“, 2000. 606 s. ISBN 5-7850-0157-1.
61. ZACHARIJA (ZACHARU), archim. 2003. *Christos kak put' našej žizni*. Moskva : Pravoslavnyj Svjato-Tichonovskij Bohoslovskij institut, Izdatel'stvo LEPTA-PRESS, 2003. 399 s. ISBN 5-98194-004-2.
62. ZLATOUSTYJ, Ioann, sv. 1999. *Izbrannyje besedy o povsednevnych voprosach christianskoj žizni*. Moskva : Izdatel'stvo „Otčij dom“, 1999. 633 s. ISBN 5-7676-0144-5.
63. ZORIN, K. V. 2000. *Chočeš li byt' zdorov? Pravoslavije i vračevanije*. Moskva, 2000. 191 s. ISBN 5-85134-029-0.

HEALTH AND SICKNESS IN THE UNDERSTANDING OF THE CHURCH AND HER HOLY FATHERS

Peter KORMANIK, emeritus professor, secretary, Office of the Metropolitan Council of the Orthodox Church in Slovakia, Bayerova 8, 080 01 Presov, Slovakia, kormanik@orthodox.sk, 00421517724736

Abstract

The theme of health and sickness is perceived quite strongly in the Church. The Church looks at human health from several angles and constantly points out that the cause of most illnesses in man is his spiritual state of soul, which is also reflected in the state of the human body. In this article we seek to bring to bear the most important ideas of Holy Scripture, and of the Holy Fathers, which deal with man's mental and bodily health, as well as with his diseases in both spheres of his life, and with the most common causes of his morbid condition.

Keywords

Health, sickness, Church, Holy Fathers, Bible